

انتخابات دهه ۸۰ و نظریه اسپریگنز

مصطفی ساوه‌درودی

عباس ملکی

تابستان ۱۳۹۳

سرشناسه	: ملکی، عباس، ۱۳۵۹
عنوان و نام پدیدآور	: انتخابات دهه ۸۰ و نظریه اسپریگنز؛ عباس ملکی، مصطفی ساوهدرودی؛ ویراستار علمی: علی افصلی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشکده علوم و فنون فارابی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۵ صفحه
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۰۲۸-۸۷۰۳
قیمت	: ۹۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: قیفا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۶۱.
موضوع	: روسای جمهور ایران- انتخابات-- ۱۳۸۴
موضوع	: اسپریگنز، تاس ا. ۱۹۲۲-م.
موضوع	: spragens, tomasA.
شناسه افزوده	: ایران، ریاست جمهوری، دوره نهم
شناسه افزوده	: ایران، ریاست جمهوری، دوره دهم
موضوع	: روسای جمهور ایران- انتخابات-- ۱۳۸۸
موضوع	: انتخابات ایران- تاریخ
موضوع	: شوراهای شهر ایران
شناسه افزوده	: ساوهدرودی، مصطفی، ۱۳۲۴-
رده بندی کنگره	: JO ۱۷۸۹/۵ م ۷ ۱۳۹۲
رده بندی دیویی	: ۳۲۲.۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۴۰۹۱۶۰

انتشارات دانشکده فارابی

نام کتاب: انتخابات دهه هشتاد و نظریه اسپریگنز

تدوین: مصطفی ساوهدرودی - عباس ملکی

ویراستار علمی: علی افصلی - صمد رفعت نژاد

ویراستار ادبی: حمیدرضا یخشی

قیمت: ۹۰۰۰۰ ریال

طرح جلد: حسین باقری

تنظیم: حسین حجت الاسلامی

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

نوبن چاپ: اول تابستان ۱۳۹۳

کلیه حقوق اعم از چاپ، تکثیر و نسخه برداری برای ناشر محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر ماخذ بلامانع است).

صندوق پستی: ۴۵۷۳-۱۹۳۹۵

تلفن ناشر: ۲۹۹۴۲۶۵۸

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ش	مقدمه.....
۱	فصل اول: مفاهیم و اصطلاحات.....
۱	تهدید.....
۳	تهدید سیاسی.....
۵	مفهوم بحران.....
۹	محیط امنیتی.....
۱۰	عوامل موثر بر محیط امنیتی.....
۱۱	محورهای شناخت محیط امنیتی.....
۱۳	ترسیم مسیرها و فرآیندهای تعقیب منافع از گذشته، حال و آینده.....
۱۴	تبیین سناریوهای امنیتی و کنترل محیط.....
۱۶	آزمایش محیطی و خلق منافع جدید.....
۱۶	امنیت سیاسی.....
۲۲	مشارکت سیاسی.....
۲۵	انواع مشارکت سیاسی.....
۲۵	مشارکت فعال یا خودجوش.....
۲۶	مشارکت سیاسی انفعالی.....
۲۶	مشارکت سیاسی خشونت‌آمیز.....
۲۶	عناصر تشکیل دهنده مشارکت.....
۲۷	انگیزه مشارکت.....
۲۷	سازماندهی.....
۲۷	انعطاف‌پذیری حکومت‌ها.....
۲۸	نگاهی به نظریه اسپریگنز.....

فصل دوم: تحولات سیاسی دهه ۸۰..... ۳۳

محیط امنیتی ایران.....	۳۳
دوره اول.....	۳۳
دوره دوم.....	۳۴
دوره سوم.....	۳۵
دوره چهارم.....	۳۷
دوره پنجم.....	۳۸
تهدیدها و آسیب‌پذیری‌های جمهوری اسلامی ایران.....	۳۹
تحرك‌های اپوزیسیون و بحران.....	۴۰
قومیت‌ها.....	۴۰
اقدام‌های تجزیه‌طلبانه.....	۴۰
سازماندهی تروریسم داخلی.....	۴۱
تهدیدهای اقتصادی.....	۴۱
تهدیدهای سیاسی.....	۴۱
تهدیدهای اجتماعی.....	۴۲
تهدید نظامی.....	۴۳
زمینه‌های ظهور تحولات سیاسی.....	۴۴

فصل سوم: بررسی انتخابات دهه ۸۰..... ۴۹

بررسی میزان مشارکت مردم بعد از پیروزی انقلاب.....	۴۹
انتخابات دوم شورای اسلامی شهر و روستا.....	۵۶
انتخابات نهم ریاست جمهوری.....	۵۹
انتخابات دهم ریاست جمهوری.....	۶۴

فصل چهارم: تطبیق دومین دوره انتخابات شورای شهر با نظریه اسپریگنز ۷۱

۷۱	مشاهده و شناسایی بی‌نظمی (مشکل‌شناسی)
۷۱	زمینه‌های قبل از دهه ۸۰
۷۳	زمینه‌های دهه ۸۰
۷۵	بررسی و تشخیص علل (علت‌شناسی)
۷۵	توسعه سیاسی تک‌بعدی در دوران اصلاحات
۷۸	وجود دوگانگی سیاسی و دعوای جناحی
۷۹	ابعاد اقتصادی
۸۰	رواج و توسعه فقر و فساد
۸۱	وجود مشکل‌های اجتماعی، فرهنگی
۸۳	احساس بی‌اثر بودن سیاسی
۸۳	بی‌اعتمادی سیاسی
۸۴	آئومی سیاسی
۸۵	ایجاد حالت یاس و ناامیدی در جامعه
۸۵	نوع انتظارهای مردم
۸۶	نگاه سخت‌افزاری به توسعه سیاسی و فراموش کردن بنیان‌ها و پیش‌نیازهای فرهنگی توسعه سیاسی
۸۶	بوروکراتیزه شدن سیاست و سیاست‌زدگی بوروکراسی
۸۷	بازسازی آرمانی جامعه سیاسی (آرمان‌شناسی)
۸۸	ارائه راهکار درمان (راه‌حل‌شناسی)
۸۸	توسعه سیاسی متوازن
۸۹	ایجاد انگیزه در مردم و توجه به وضعیت معیشتی
۸۹	مشخص نمودن جایگاه احزاب در کشور
۸۹	پرهیز از درگیری‌های جناحی و روی آوردن به کار سیاسی با مبنا و اصول آن
۹۰	ایجاد احساس کارآیی سیاسی
۹۰	نحوه عملکرد مسئولان و نخبگان
۹۰	توسعه مبتنی بر ارزش‌ها

- ۹۰ عدم تقدم منافع حزبی بر منافع ملی
- ۹۰ پرهیز از افراط و تفریط در حوزه تفکر اسلامی

فصل پنجم: تطبیق نهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری با نظریه اسپریگنز ۹۱

- ۹۱ مشاهده و شناسایی بی‌نظمی (مشکل‌شناسی)
- ۹۱ زمینه‌های قبل از دهه ۸۰
- ۹۴ زمینه‌های دهه ۸۰
- ۹۷ بررسی و تشخیص علل (علت‌شناسی)
- ۹۷ ایجاد احساس محرومیت نسبی در جامعه
- ۹۸ تقابل با ارزش‌های دینی و انقلابی
- ۹۸ غفلت از مطالبه‌های واقعی مردم
- ۹۸ بحران در راهبردهای گروه‌های وابسته به دوم خرداد
- ۹۹ رواج روحیه اشرافی‌گری و کاهش ساده‌زیستی
- ۹۹ فقدان استراتژی و اختلاف‌های درونی
- ۹۹ تضاد ایدئولوژیک
- ۱۰۰ مصادره جریان‌های سیاسی به نفع یک جناح و گروه سیاسی خاص
- ۱۰۰ نگاه به توسعه سیاسی همچون دغدغه‌های جناحی و نه ضرورتی ملی و همگانی
- ۱۰۰ ابهام در تعریف مفاهیم توسعه سیاسی
- ۱۰۱ بازسازی آرمانی جامعه سیاسی (آرمان‌شناسی)
- ۱۰۲ ارائه راهکار درمان (راه‌حل‌شناسی)

فصل ششم: تطبیق انتخابات دهم ریاست جمهوری با نظریه اسپریگنز ۱۰۷

- ۱۰۷ مشاهده و شناسایی بی‌نظمی (مشکل‌شناسی)
- ۱۰۷ زمینه‌های قبل از دهه ۸۰
- ۱۱۰ زمینه‌های دهه ۸۰
- ۱۱۳ بررسی و تشخیص علل (علت‌شناسی)
- ۱۱۳ وجود جریان تجدیدنظرطلب و ساختارشکن انقلابی

۱۱۴.....	تبلیغ نامزدها در رسانه ملی در قالب مناظره.....
۱۱۵.....	زیرسوال بردن سلامت انتخابات و طرح گسترده شایعه تقلب.....
۱۱۵.....	براندازی نرم و نقش رسانه‌های خارجی در ایجاد آن.....
۱۱۶.....	نقش آفرینی تعدادی از اساتید دانشگاه و روشنفکران در وقایع انتخابات دهم.....
۱۱۸.....	حمایت برخی از مدیران دولتی از جریان فتنه.....
۱۱۹.....	فعالیت‌های NGOها.....
۱۱۹.....	تحریک‌های احزاب و گروه‌های سیاسی.....
۱۲۱.....	فعالیت شبکه‌های اجتماعی مجازی (فیسبوک، توئیتر، یوتیوب).....
۱۲۲.....	دخالت کشورهای خارجی و حمایت آن‌ها از ناآرامی‌ها.....
۱۲۳.....	شکاف روحانیت-روحانیت.....
۱۲۴.....	عملکرد نامناسب صدا و سیما.....
۱۲۶.....	تلاش دشمن در جهت ایجاد شکاف دولت-دولت، شکاف دولت-ملت و شکاف ملت-ملت.....
۱۲۷.....	بازسازی آرمانی جامعه سیاسی (آرمان‌شناسی).....
۱۲۹.....	ارائه راه‌کار درمان (راه‌حل‌شناسی).....
۱۲۹.....	هشدارهای مقام معظم رهبری و مدیریت ناآرامی‌ها.....
۱۳۸.....	نقش نهادهای امنیتی در نظام جمهوری اسلامی.....
۱۴۷.....	نتیجه‌گیری.....
۱۵۷.....	منابع و مآخذ.....

پیشگفتار

هرچند تفکیک تهدیدها و آسیب‌ها (براساس) مرزبندی داخلی و خارجی در عمل بسیار دشوار است و اگر به لحاظ نظری نیز چنین تفکیکی صورت گیرد صرفاً جنبه قراردادی دارد اما تلاش برای دستیابی به امنیت ملی پایدار مستلزم این است که هم آسیب‌های داخلی را به‌خوبی بشناسیم و هم شناختی درست و واقع‌بینانه از تهدیدهای خارجی داشته باشیم. تهدید، مخاطره‌ای مهم برای بازیگران سیاسی است که شناخت موضوع‌های مرتبط با آن، نقش مهمی در اداره حکومت دارد، از این‌رو شناخت تهدیدها یک محور جدی از موضوع مطالعات امنیتی تلقی می‌گردد. نظام جمهوری اسلامی ایران نیز با شرایط خاص ناشی از انقلاب اسلامی در طول ۳۴ سال گذشته با تحولات انتخاباتی متفاوتی روبه‌رو بوده که بخشی از آن ناشی از عوامل داخلی و بخشی نیز از دخالت عوامل بیرونی شکل گرفته است. شناخت این تحولات (به‌خصوص تحولات انتخاباتی ج.ا.ایران در دهه ۸۰) به‌منظور تدوین راهبردهای سیاسی اثرگذار به‌عنوان اولین اقدام در روند پیشرفت کشور تلقی شده و تا زمانی که این شناخت حاصل نگردد، تدوین راهبردها اثرگذاری مطلوب و بهینه خود را در کشور به‌جا نمی‌گذارد. بنابراین با توجه به شرایط ویژه دهه ۸۰، ضرورت شناخت این تحولات برای کشور و به‌ویژه تصمیم‌گیران و مسئولین نظام امری ضروری است. اگر این شناخت در مسیر درست و منطقی قرار گیرد، حرکت‌های نظام در عرصه بین‌الملل و منطقه‌ای، با شیوه‌ای درست و مبتنی بر شناخت تهدیدها بکار گرفته خواهد شد. در این مجموعه تلاش گردیده با مطالعه سه مقوله انتخابات دوم شورای اسلامی شهر و روستا، انتخابات نهم ریاست جمهوری و انتخابات دهم ریاست جمهوری مطابق با نظریه اسپریگنز مورد بررسی قرار گیرد. بدین ترتیب با

کمک گرفتن از این نظریه می‌توان دقیقاً وقایع و حوادث رخ داده را واکاوی نموده و علل و ریشه‌های آنرا استخراج و برای حل آنها راه‌حل ارائه نمود و با بازشناسی حوادث گذشته، الگوهای درمانی مناسبی را ارائه نمود.

مقدمه

امنیت همیشه به عنوان یکی از دغدغه‌های مهم بشر همراه او بوده است که در گذر زمان با چالش‌هایی روبرو شده و به تدریج از شکل سنتی به سمت مدرن و سپس فرامدرن حرکت کرد. در عصر حاضر کشورهای قدرتمند برای دستیابی به اهداف خود، هر اقدامی را جایز شمرده و با بهره‌گیری از قدرت سخت‌افزاری و در ادامه قدرت نرم‌افزاری، حرکت سازماندهی شده‌ای را علیه کشورهای مخالف خود آغاز کردند که یکی از این موارد مربوط به ایران بعد از انقلاب بوده است. شرایط امنیتی حاکم بر کشور با توجه به گذشت 35 سال از پیروزی انقلاب اسلامی متفاوت، اما پیچیده‌تر از گذشته است. در گذشته سمت و سوی تهدید به گونه‌ای آشکار، نظام را مورد هدف قرار داده بود و حرکت‌های براندازی کاملاً ملموس و مشخص بود. جمهوری اسلامی ایران در افق چشم‌انداز از یک سو مبنای توسعه محور اتخاذ کرده و از سوی دیگر با عطف به ماهیت نظام، از زمان پیروزی انقلاب اسلامی با تهدیداتی از ناحیه ابرقدرت‌ها مواجه شده است. در آستانه پیروزی انقلاب، جنگ تحمیلی و در دهه اخیر، پیشرفت‌های ایران در مسیر دستیابی به انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای در کنار مطرح کردن ایران به مثابه حامی تروریسم و... همواره بهانه‌هایی برای به تهدید انداختن امنیت کشور بوده است. به گونه‌ای که کشورهای عراق و افغانستان در اوایل قرن ۲۱ مورد اشغال واقع شده و در پیرامون ایران، دولت آمریکا و هم‌پیمانانش با ترسیم چهره‌ای تهدیدآمیز و خشونت‌طلب از ایران، به استقرار پایگاه‌های نظامی در کشورهای همسایه پرداخته و عملاً امنیت ملی ایران را تحت الشعاع قرار

داده‌اند (Karacasula, 1388:5). پیروزی انقلاب اسلامی و شرایط حادث بر آن نشان می‌دهد که تمرکز تلاش‌های غرب از همان روزهای آغازین به منظور برهم زدن محیط امنیتی ایران بوده است. تحرک‌های ضدامنیتی در دهه سوم انقلاب در مقایسه با دو دهه قبل از پیچیدگی ویژه‌ای برخوردار بود. در دو دهه اول، چهره دشمن و تحرک‌های سازماندهی شده او کاملاً مشخص بود و نوعاً در ارتباط با عوامل داخلی رقم می‌خورد. اما دهه سوم که بخشی از آن مربوط به ائتلاف ضدانقلاب و سرویس‌های اطلاعاتی غرب و بخشی نیز مربوط به محیط بین‌المللی بوده است، نظام را با چالشی جدی در عرصه‌های امنیتی مواجه ساخت. حرکت سازماندهی شده غرب به منظور به کارگیری عناصر غیرخودی در داخل و برقراری ارتباط آنها با گروه‌های سیاسی مخالف نظام در خارج، بدترین نوع از تهدید بود که انقلاب و نظام را در دهه سوم مورد هدف قرار داده بود. هدف اصلی این طرح که رویگردانی مردم از مسئولین و نظام، به شکل شوروی سابق و به اصطلاح فراهم شدن شرایط مساعد برای برپایی انتخابات آزاد بود، در کنار فشارهای بین‌المللی که با هدف امنیتی جلوه دادن ایران صورت گرفت، اوضاع امنیتی ایران را سخت و دشوار نمود. اهمیت پژوهش درباره تحلیل شرایط انتخاباتی ج.ا.ا در دهه ۸۰ مطابق با الگوی اسپریگنز، از یک سو به دلیل ملاحظات مذکور و از سوی دیگر به دلیل ضعف یا به عبارت دقیق‌تر فقدان پژوهش مستقل و معتبر در این زمینه است. حتی با یک بررسی اجمالی هم می‌توان دریافت که پژوهش مستقلی درباره تطبیق نظریه اسپریگنز با تحولات انتخاباتی کشور وجود ندارد. البته هریک از متغیرهای شرایط سیاسی - امنیتی و نظریه اسپریگنز به‌طور جداگانه مورد بررسی قرار گرفته‌اند اما از خلال این بررسی‌های جداگانه هیچ‌گاه نمی‌توان به چارچوب مشخصی برای تطبیق نظریه اسپریگنز با تحولات انتخاباتی در ج.ا.ا دست یافت.

از میان نوشتارهای اندکی که در خصوص نظریه بهران اسپریگنز به رشته تحریر درآمده، می‌توان به کتاب «فهم نظریه‌های سیاسی» اشاره کرد. مترجم این کتاب فرهنگ رجایی بوده و در سال ۱۳۷۰ توسط نشر آگاه، به چاپ رسیده است. نویسنده در این کتاب به بررسی مراحل چهارگانه نظریه اسپریگنز می‌پردازد و بیان می‌دارد، تقریباً تمام نظریه‌پردازان

سیاسی، نظریه‌های خود را از مشاهده بی‌نظمی در زندگی سیاسی آغاز می‌کنند. در مرحله بعد نظریه‌پرداز تلاش می‌نماید ریشه مشکل را پیدا کند. در مرحله سوم، تخیلات خود را به کار گرفته و جامعه‌ای را که به عنوان آرمان‌شهر مدنظر دارد، در نظر می‌گیرد. در مرحله آخر، به ارائه راه‌حل برای حل آن مشکل می‌پردازد.

کتاب تغییرات اجتماعی در اندیشه سیدجمال‌الدین اسدآبادی به قلم مجید کافی پژوهشگر گروه جامعه‌شناسی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه در تابستان ۱۳۸۹ در ۱۵۸ صفحه از سوی انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه منتشر و به جامعه علمی کشور عرضه شده است. مهم‌ترین هدف این کتاب، بازسازی مساله موردنظر سیدجمال، براساس مدل چهارجانبه تغییر سیاسی توماس اسپریگنز است که در آن، علل تغییر جامعه از وضعیت مطلوب به وضعیت نامطلوب و به عبارت دیگر، بررسی مسایل و آسیب‌های جامعه معاصر سیدجمال‌الدین، عوامل و علل آن مسایل، راهکارهای حل آن‌ها و سرانجام طرح و ترسیم جامعه و وضعیت مطلوب در نظر وی، به خوبی از یکدیگر تفکیک می‌شود.

در خصوص شرایط سیاسی - امنیتی ایران، می‌توان به کتاب سال‌نمای امنیت ملی ج.ا.ایران (تحولات راهبردی - چشم‌انداز) چاپ پژوهشکده مطالعات راهبردی اشاره کرد. اهمیت تدوین این مجموعه به لزوم رصد و برآورد تغییرهایی بازمی‌گردد که در عرصه آرایش قدرت سیاسی و ملاحظه‌های امنیتی در سطوح داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی در فواصل زمانی مشخص روی می‌دهد. بررسی علمی رویکردها و سیاست‌ها، رصد نظام‌مند رویدادها و روندها، لازمه تصمیم‌گیری مناسب و به موقع برای مقابله با تهدیدها و تامین امنیت ملی می‌باشد. در این کتاب، به امنیت ملی از منظری جدید و فراگیر نگریسته شده و رویدادها به همراه سیاست‌ها و راهبردها ارزیابی شده است. بیش از ۴۰ موضوع مورد طرح و بررسی قرار گرفته و در همه آنها ابعاد راهبردی موضوع‌ها مدنظر قرار گرفته و چگونگی فرآیند تحولات و تاثیرگذاری‌شان بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران ارزیابی شده است. علی‌رغم این که این مجموعه به صورت گسترده به تحلیل شرایط سیاسی - امنیتی ایران می‌پردازد اما در این اثر نیز هیچ ردپایی از تحلیل تحولات انتخاباتی در ج.ا. مطابق با نظریه

اسپریگنز به صورت تئوریک و براساس یک فرضیه مشخص و قابل آزمون نمی‌توان یافت بنابراین برای بررسی این موضوع لازم است در قالب سوال، مفروض و فرضیه‌ای مشخص و قابل آزمون به این مقوله بپردازیم. پرسش اصلی این پژوهش این است که تحولات انتخاباتی جمهوری اسلامی ایران در دهه ۸۰ چگونه با نظریه اسپریگنز قابل تطبیق می‌باشد؟ و چون مفروض پژوهش این است که تحولات انتخاباتی جمهوری اسلامی ایران با استفاده از نظریه اسپریگنز قابل مطالعه هستند، فرضیه اصلی پژوهش این است که تحولات انتخاباتی جمهوری اسلامی ایران در دهه ۸۰ با نظریه اسپریگنز در سه محور فهم مشکل، علل بروز مشکل و راه حل مشکل قابل تطبیق می‌باشد. برای بررسی دقیق و عملیاتی فرضیه پژوهش، ابتدا مهم‌ترین مشکلات انتخابات برگزار شده جمهوری اسلامی ایران در دهه ۸۰ در سه محور فهم مشکل، علل بروز مشکل و راه حل فائق آمدن بر مشکل مورد سوال قرار می‌گیرد. با بررسی این مقولات می‌توان فرضیه پژوهش را به صورت مستند مورد آزمون قرار داد و تایید یا رد آن را آشکار ساخت.

بدین ترتیب در پژوهش حاضر نظریه اسپریگنز به عنوان متغیر مستقل و تحولات انتخاباتی جمهوری اسلامی ایران به عنوان متغیر وابسته مورد توجه قرار می‌گیرند. منظور از نظریه اسپریگنز همان نظریه بحران توماس اسپریگنز بوده که چهار مرحله دارد: مرحله اول، مشاهده و شناسایی مشکل جامعه است. مرحله دوم، تشخیص علل بوده و در این مرحله، نظریه پرداز به ایفای نقش تحلیل گر می‌پردازد. وی باید شک و تردید را در خود گسترش داده و به جستجوی علت اصلی مشکل‌ها و نابسامانی‌ها که اغلب از دیده‌ها پنهان هستند بپردازد. در مرحله بعد نظریه پرداز به بازسازی ذهنی جامعه سیاسی پرداخته، آرمان شهری را در ذهن خود ترسیم می‌نماید. در گام آخر نیز نظریه پرداز با توجه به اقدام‌های صورت گرفته در مراحل قبلی، به ارائه درمان می‌پردازد.

منظور از تحولات انتخاباتی نیز کلیه رویدادها و اقدام‌هایی است که در جریان انتخابات برگزار شده در دهه ۸۰- شامل انتخابات دوم شورای اسلامی شهر و روستا، انتخابات نهم و دهم ریاست جمهوری- رخ داده که قصد تطبیق آن‌ها با نظریه اسپریگنز وجود دارد.

www.ketab.ir